

Udio ulcinjskih crnaca u povijesti pomorstva Ulcinja

UDK 339.165+347.799.4(497.16)ULCINJ(=96)»13/18«

Ulcinj se kao pomorsko-trgovački centar razvijao pod zaštitom gradskog utvrđenja kao i svoje vlastite trgovačke i ratne flote, obalne, duge i velike plovidbe, u kome se nalazila glavna pomorska baza, razvijao se kao trgovačko središte.

Njegova trgovina odvijala se pored Jadranskog i na ostalim većim morima i oceanima svijeta, tj. na kopnu i na moru. Ulcinj je trgovao proizvodima vlastitog bogatog zaleđa, a u pomorskim, kao i u drugim zemljama izvezio zanatsku i drugu robu.

Pomorska trgovina Ulcinjana vlastitim brodovima odvijala se s talijanskim pomorsko-trgovačkim centrima, a od sredine XVIII stoljeća i na veći broj luka na Levantu, kao i s većim jadranskim i sredozemnim lukama. Među ostalim, Ulcinjani su svojim brodovima prevozili i žito u Veneciju, Istru, Trst, zatim vunu u Genovu, a duhan su izvozili u nekoliko jadranskih luka.

Najveći uspon pomorstva i trgovine Ulcinja zabilježen je koncem XVII i tokom XVIII stoljeća. Ulcinj je u historiji pomorstva poznat i po svojim gusarima, čije su aktivnosti poznate u literaturi još od početka XIV stoljeća. Akcije ulcinjskih gusara, koje su se izvodile intenzivnije još od XVI stoljeća, pogađale su mletačku i dubrovačku pomorsku trgovinu, kao i trgovinu drugih pomorskih zemalja čiji su brodovi plovili po drugim morima. Najživlje akcije ulcinjski gusari su izveli za vrijeme kadijskog i morejskog rata.

Ulcinjani kao izvršni pomorci, trgovci i gusari, između ostaloga, trgovali su i robljem, i to crnim robljem. Najveći broj robova, uglavnom Crnaca, kupovali su u afričkim zemljama, odnosno u Tunisu, Čadu i nekim afričkim lukama kao što su Tripoli (Tarabulus) u Libiji i Bengazi (Banghazi).

Kupljeno crno roblje ulcinjski gusari i trgovci su preprodavali ili su ostavljali da rade na njihovim imanjima, gdje su obrađivali zemlju ili su ih pak koristili na svojim brodovima kao mornare. Onaj tko je imao veći broj Crnaca (Arapa — kako ih Ulcinjani nazivaju), smatrao se bogatijim i uglednijim građaninom Ulcinja. Bogati ljudi su ih davali i kao miraz svojim kćerima. Tako je baba nekog Adama Baranina (Adema Tivarija, M. H.) dovela mužu u miraz četiri »Arapina«.¹

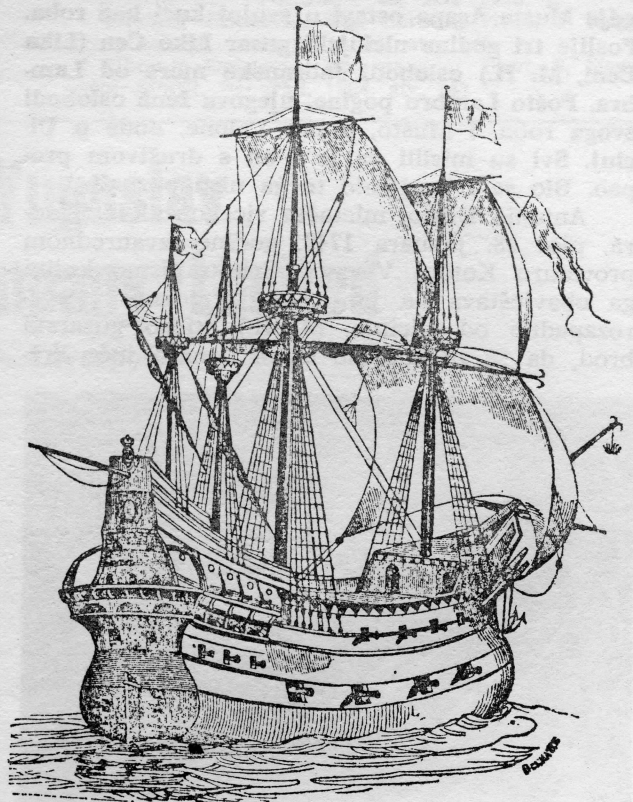
Crnce su u pomorskim lukama u regionu od Alžira do Port Saida prodavali moreplovcima u zamjenu za žito, šećer, rjeđe za čaj i druge prehrambene artikle. U Ulcinju je bilo, u vremenu dok je on bio pod turskom vlašću, a to znači do 1878. godine, 100 kuća Crnaca. Ulcinjski Crnci ne sjećaju se ili ne znaju odakle im je porijeklo.

Neka, ne sasvim precizna sjećanja i tekstovi dvije sačuvane njihove pjesme, ukazuju da je jedan dio ulcinjskih Crnaca bio iz Alžira, Tripolisa (Libija), prefektуре Barguirmi blizu jezera Čad, u Republici Čad, i iz južnog Sudana. Oni su bili pretežno kupljeni u luci Tripolis, mada se pominje i dobrovoljno dolaženje, kao što je bio slučaj sa Crnkinjom Zahrom, porijeklom iz Sudana, koja se tamo udala za Ulcinjanina Hadži Halil Fici koji je bio major u turskoj vojsci.²

Već 1700. god. ulcinjski pomorci su bili u vrlo bliskim odnosima sa tripolskim gusarima, pa nije čudo da se Tripolis spominje u usmenom narodnom predanju kao glavno mjesto izvoza Crnaca za Ulcinj. Ulcinjani su dovodili crne dječake i djevojčice od 2—3 godine, pa i do 16 godina starosti.³

U XIV stoljeću Ulcinj je najprije povremena, a od 1396. stalna prijestolnica Balšića. Grad ima svoj statut i kovnicu te relativno jaku trgovačku flotu i u njemu su se u znatnoj mjeri razvili obrt, trgovina i ribarstvo. Godine 1426. zauzeli su ga Mlečani, a 1571. Turci. U to je vrijeme Eulg-Ali (Uluž — Alija, M. H.), turski potkralj Alžira, naselio u Ulcinju 400 svojih gusara. Otada je Ulcinj jako trgovačko i gusarsko uporište turskog carstva.⁴

Među četiri stotine naseljenih gusara bilo je dosta Crnaca. Od tih dana pa sve do danas Crn-

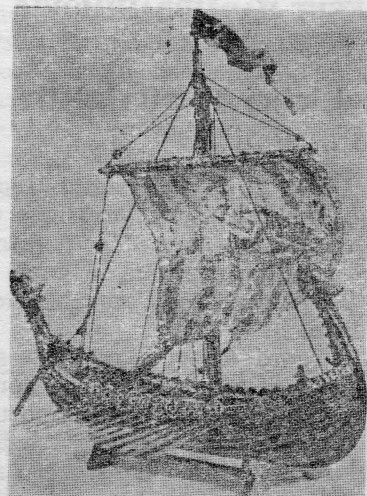

ci žive u gradu na krajnjem jugu našeg Jadrana. I svejedno da li je gusarski vođa nosio naziv »Sablja«, »Crno oko«, »Bič Apulije« ili »Bič Sicilije«, svaki je od njih na svom brodu imao po nekoliko Crnaca. Gusari su Crnce na svojim brodovima neobično cijenili. I ne bez razloga. Kadgod bi napadali neki brod prvi su na njega uskakali Crnci.⁵

U Ulcinju je bilo i slobodnih »Arapa«. Slobodni su bili zemljoradnici ili mornari. Dvojica su bili kapetani vlastitih brodova. Zvali su se Guči Ali Arap i Daut Kalija. Kalija je bio vlasnik jednog od najvećih ulcinjskih brodova. S tim se brodom i utopio u Valdanosu.⁶

O ulcinjskom gusarenju i sudbini jednog »Arapina« u Ulcinju se ovako priča: »u drugoj polovini XVII stoljeća gusario je po Jadranskom moru čuveni grčki pirat Lambro (Aralampije), rodom iz Mesalona. Kad se jednom ulcinjski gusarski brod »Sokoleva« spremao na put, jedna Arapeša (Arapka) dovede kapetanu broda svoga sina Musta, dečka od četrnaest godina, i zamoli da ga sobom povede. Kapetan primi dečka i uzme ga kao poslugu. Pred polazak, kapetan naredi da se svi mornari naoružaju, svaki da spremi po jednu flintu (pušku) s dovoljno baruta i olova, po dva kremena i po oštru ubojnu sjekiru. Kad je sve bilo gotovo, brod otplovi. Na njemu je osim malog »Arapčeta« bilo još četrnaest ljudi. Na pučini, između Svetog Nikole i Medove, »Sokoleva« se namjeri na Lambrov brod. Odmah otpočne sječa sjekirama. Svi Ulcinjani izginu, samo ostane u životu Musta Arap koji se bio sakrio i koga Lambro poštedi, I Lambrovi drugovi osim trojice izginu. Potopivši »Sokolevu«, Lambro se vrati u Mesalonu, gdje Musta Arapa ostavi u svojoj kući kao roba. Poslije tri godine ulcinjski gusar Liko Cen (Lika Ceni, M. H.) oslobodi Jadransko more od Lambra. Pošto Lambro pogine, njegova žena oslobodi svoga roba, i Musto, preko Valone, dođe u Ulcinj. Svi su mislili da je i on s društvom propao. Bio se i izmijenio te ga nisu poznali.«⁷

Antonio Diedo, mletački vicekonzul iz Skadra, piše 18. januara 1749. godine izvanrednom providuru Kotora Vicencu Griti-u pismo kojim ga obavještava da je u luku Valdanos (sjeverozapadno od Ulcinja, M. H.) stigao gusarski brod, da se tu zadržao osam dana i juče kre-

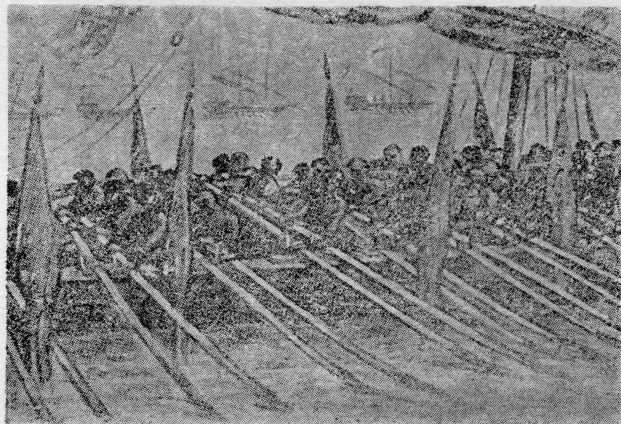
nuo za Drač. Kad su dvije nepoznate mletačke trabakule prolazile pored Valdanosa svi su Crnci (misli se na gusarsku posadu) htjeli da ih napadnu, ali rajs, koji je Ulcinjanin, nije to dozvolio, zato što su se nalazili blizu Ulcinja.⁸

Poslije oslobođenja 1880. mnogi bogatiji ulcinjski pomorci i drugi iselili su se u Skadar. Sobom su odveli i svoje »Arape«. Kad je 1881. iz Ulcinja iselio brodovlasnik Bet Djuli (Bet Gjuli, M. H.) poveo je sobom i osam svojih »Arapa«. Tako je isto i Hadži Mehmed Beci poveo petoro svojih.⁹

»Arap« nisu imali pravog prezimena, nego su uzimali imena (odnosno prezimena, M. H.) svojih gospodara, kao na primjer, Maksud Arap Bećira Jusuf. Oni koji su bili slobodni nisu se nazivali Arap, već Arapi, tako na primjer, Tahir Arapi.¹⁰

Ovi oslobođeni Crnci (Arap) mogli su doći do zavidnog vlastitog imanja.¹¹

U Ulcinju je donedavno živio Jusuf Arapi. Njegov sin je išao u školu i zvaao se Ahmed Šepeteja. »Arap« su bili razvijeni i snažni ljudi. Jedan od najkrupnijih bio je Maksut Arap Bećira Jusufa. On je pričao g. Bulatoviću (misli se na Ljub. A. Bulatovića, nekadašnjeg učitelja u Ulcinju, inače autora nekoliko radova vezanih za historiju pomorstva i gusarstva Ulcinja) da je rođen u Africi, a da mu je otac bio plemenski glavlar. Njegovo je pleme bilo u zavadi sa susjednim plemenom. Jednom, kad je Maksutu bilo dvanaest godina, igrajući se izvan sela, bude uhvaćen od ljudi iz susjednog plemena, odveden u Tripolis i prodat kao rob jednom Ulcinjaninu, po imenu Bećir Jusuf, koji ga dovede u Ulcinj. Poslije nekog vremena gospodar ga oslobodi, oženi i dade jednog konja, te je kirijao između Ulcinja i Bara. Dvije-tri godine poslije oslobođenja Ulcinja od Austrijanaca njegov raniji gospodar, Bećir Jusuf, pođe u Carigrad da se tamo nastani. S njim je pošao Maksut, kome je bila umrla žena i jedna djevojčica, te je bio samac. Plačući, oprostio se s Ulcinjanima. U Carigradu se razočarao. Bećir se slabo o njemu starao, a on već ostario i iznemogao te se vrati u Ulcinj, gdje je umro 12. oktobra 1923. godine.¹²

I pored navedenih imena odnosno prezime-
na ulcinjskih Crnaca, tj. »Arapa« u historiji po-
morstva susrećemo se i sa nekoliko drugih ime-
na ulcinjskih Crnaca koji su bili izvršni bro-
dovlasnici i pomorci. Među ostalim, spominju
se i Mehmed Arapi i Mustafa Arapi.

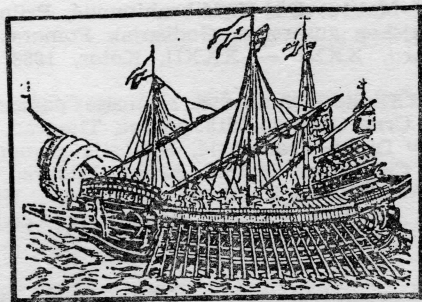
Kap. Dinko Franetović-Bure u svom djelu
»Historija pomorstva i ribarstva Crne Gore do
1918. godine«, u tabelarnom pregledu nekih ul-
cinjskih jedrenjaka za vrijeme turske vladavine
od 1815. do 1880. među ostalima ističe i ova
naprijed spomenuta imena ulcinjskih Crnaca
(Arapi Mehmed i Arapi Mustafa).

Brod (škuna) Arapi Mehmeda zvao se »Oral
fi«; imao je 37 tona nosivosti i 8 članova posade
(iz 1838. godine). Drugi se brod (barka) Arapi
Mustafe zvao »Rondinella«; imao je 9 tona no-
sivosti i tri člana posade (iz 1833. godine).¹³

Jedan dubrovački brod je 1779. doveo iz
Aleksandrije i grupu albanskih trgovaca s nji-
hovim robovima. Ulcinjanin Ali-baša doveo je
1770. iz Egipta dvije robinje, a jedna grupa koja
se vratila 1775. imala je i 13 crnih robova i ro-
binja.¹⁴

Kroničari su zabilježili da su se prvi put
na našem tlu ljudi crne kože naselili u Ulcinju
krajem XVI stoljeća. Predaja kaže da je to bilo
za vrijeme turske gusarske vladavine Mediter-
ranom i Jadranskim morem. Na gusarskoj floti
slavnog gusara Hajrudina Barbarose, koji je čak
dolazio i do obala Francuske i Španjolske na-
lazio se priličan broj afričkih Crnaca. U godi-
nama iznemoglosti, Hajrudin ih je, po odobren-
ju Sultana u čije je ime vodio ratove protiv
evropskih zemalja, nagrađivao iskrcavanjem u
Ulcinj i bližu okolinu. Neki od ulcinjskih Crna-
ca su direktni potomci afričkih Crnaca iz
Ugande.¹⁵

Crnci dovedeni u Ulcinj govorili su arapski
jezik. Vremenom su ga zaboravili no zadržali

su po koju riječ, kao na primjer, za meso i
kruh i slično. Nije poznato da li je neki od
Crnaca koji je doveden u Ulcinj tada govorio
svoj materinji jezik. Moguće da je on bio in-
korporiran u arapski i da je vremenom zabo-
ravljen, na što ukazuju dvije pjesme.¹⁶

Crnci su se po svom običaju, prilikom pro-
slava različitih praznika sastajali na brdu »Pi-
nješ« na jednom ravnom zemljištu koji se od
tog vremena pa i danas zove »Fusha e Arapve«
(»Arapsko polje«). Tu su se sastajali slobodni
Crnci i robovi. Također su se sakupljali vrlo
često u kafani »Trumo« koja se zvala arapska
kafana, jer su vlasnik i posluga bili sami Crnci.¹⁷

BILJESKE:

¹ Tihomir Đorđević, Naš narodni život, 3, Negri
u našoj zemlji, Beograd, 1984, str. 146.

² Maksut Hadžibrahimović, Ulcinjski Crnci, »Glo-
bus«, časopis za geografska, didaktička i metodološka
pitanja, Srpsko geografsko društvo, Godina XI, broj
11, Beograd, 1979, str. 236 — 237.

³ Isto, str. 237.

⁴ Pomorska enciklopedija, 7, Zagreb, MCMLXI,
str. 672.

⁵ Dnevni list »Politika«, 28. XII 1978. g.

⁶ Tihomir Đorđević, Naš narodni život, 3, Negri
u našoj zemlji, Beograd, 1984, str. 147

⁷ Tihomir Đorđević, Naš narodni život, 3, Negri
u našoj zemlji, Beograd, 1984, str. 147

Anglo Yugoslav Shipping Company Limited

London — Liverpool

HEAD OFFICE LONDON

Stone House,
Bishopsgate,
London EC2M 4JJ.
Telephone 01 247 3260
Telex 8813053
Telegrams Angloyugo London

BRANCH OFFICE LIVERPOOL

Corn Exchange Building,
Fenwick Street,
Liverpool L2 YTS.
Telephone 51 236 5068
Telex 627304
Telegrams Angloyugo Liverpool

General Agents in Great Britain for Yugoslav
Shipowners. Port Agents in London and Li-
verpool.

Members of the Baltic Mercantile and Shipping
Exchange London and the Baltic and Inter-
national Maritime Conference.

Chartering Brokers and Liner Marketing
Agents World Wide.

Ship sale and purchase Brokers.
Freight Forwarders World Wide and Air
Brokers.

Bunkering Agents World Wide.

⁸ Maksut Dž. Hadžibrahimović, Prilozi za istoriju ulcinjskog gusarstva, Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru, XXXI — XXXII, Kotor, 1983 — 1984, str. 49.

⁹ Dinko Franetović, Historija pomorstva i ribarstva Crne Gore do 1918. godine, Titograd, 1960, str. 262

¹⁰ Dinko Franetović, Historija pomorstva i ribarstva Crne Gore do 1918. godine, Titograd, 1960, str. 262

¹¹ Ljub. A. Bulatović — Ibrijski, Ulcinj, Ilustrovani zvanični almanah Šematizam Zetske Banovine, godina prva, Sarajevo, 1931, str. 293.

¹² Tihomir Đorđević, Naš narodni život, n. n. str. 148 i 149.

¹³ Dinko Franetović-Bure, n. dj. str. 267 i 268.

¹⁴ Dr Vuk Vinaver, Crna Gora, Skadar i Dubrovnik krajem XVIII vijeka, Istorijski zapisi, Godina IX, knj. XII, 1—2, Cetinje, 1956, str. 57.

¹⁵ Dnevni list »Oslobođenje«, 10. XI 1957, Sarajevo

¹⁶ Maksut Hadžibrahimović, Ulcinjski Crnci, ..., str. 237.

¹⁷ Đurđica Petrović, Crnci u Ulcinju, Etnološki pregled, 10, Cetinje, 1972.

**Izdavač i potpisnici Društvenog dogovora o izlaženju časopisa
»N A Š E M O R E«**

Socijalistički savez radnog naroda — Dubrovnik

Klub pomoraca »Miho Pracat« — Dubrovnik

Samoupravna interesna zajednica za kulturu općine Dubrovnik

Skupština općine Dubrovnik

Atlantska plovidba — Dubrovnik

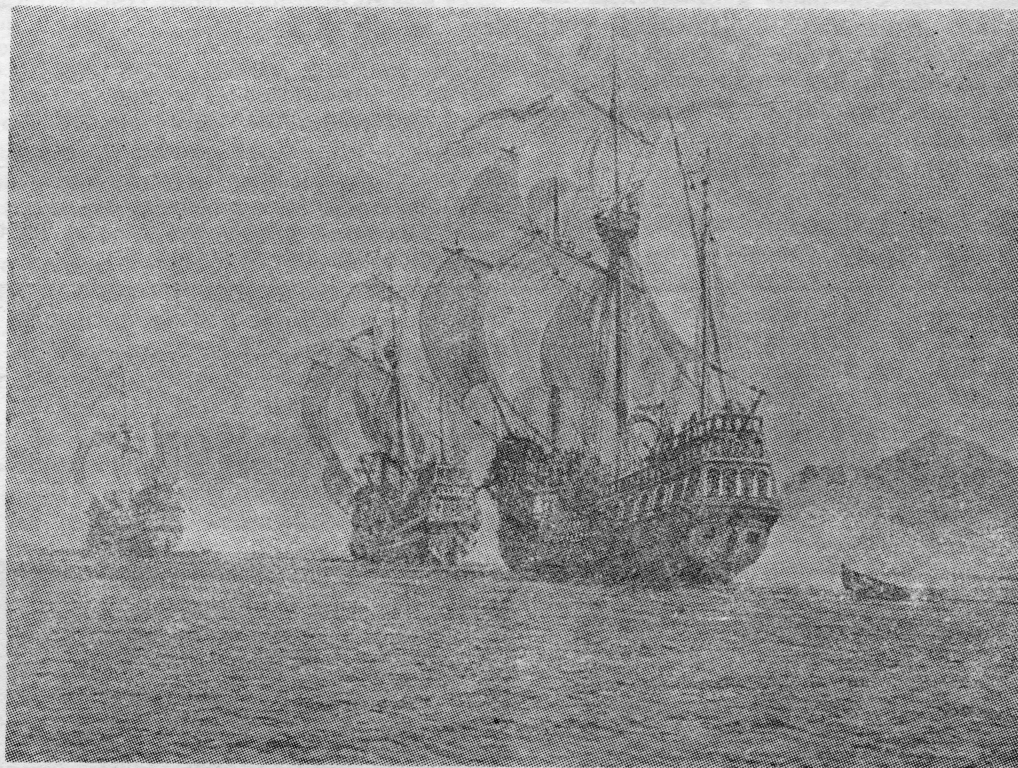
Luka Dubrovnik — Dubrovnik

Meditranska plovidba — Korčula

**Društvo za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije u
Dubrovniku**

Općinsko vijeće SSH — Dubrovnik

Biološki zavod — Dubrovnik

**ŽELE DA SVI ČITAOCI
U POTPUNOSTI BUDU ZADOVOLJNI ZNANSTVENIM,
STRUČNIM I ZANIMLJIVIM PRILOZIMA NA
STRANICAMA ČASOPISA »NAŠE MORE«**